

Papur Tystiolaeth i'r Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Sesiwn Graffu Gyffredinol: Dydd Iau 20 Gorffennaf 2017

Diben y papur hwn yw rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Pwyllgor ynghylch nifer o feysydd o fewn y portffolio Cymunedau a Phlant, gan gynnwys yr argymhellion perthnasol a wnaed gan y Pwyllgor yn ystod y Pumed Cynulliad. Nodir y rhain isod.

O ran y cyd-destun, fy nod ar gyfer y portffolio yw creu cymunedau diogel, cydlynol a chydnerth lle y gall pobl fyw, gweithio a magu eu plant gyda hyder yn eu dyfodol. Rydym yn rhoi dull newydd ar waith ar gyfer mynd i'r afael ag amddifadedd drwy ganolbwyntio ar achosion craidd tlodi, gan ymyrryd yn gynnar i alluogi plant i osod y sylfaen ar gyfer iechyd da a ffyniant gydol eu hoes. Byddwn hefyd yn helpu i wella ffyniant drwy oresgyn y rhwystrau i gyflogadwyedd a chyflogaeth barhaus gan wella mynediad i gartrefi diogel, effeithlon a fforddiadwy.

Ymateb Llywodraeth Cymru i Sylwadau Terfynol Pwyllgor y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn

Yn y gwrandawriad yng Ngenefa y llynedd, nododd Pwyllgor y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn y cynnydd a wnaed yng Nghymru, er enghraifft o ran y rhaglen Law yn Llaw at Blant a Phobl Ifanc mewn perthynas â gwella iechyd meddwl, a'r ymdrechion o ran cydgysylltu ymateb gwell i gam-fanteisio'n rhywiol ar blant. Canmolodd hefyd sut mae'r hawl i chwarae'n cael ei hyrwyddo. Ni chyflwynwyd ymateb ffurfiol i'r Pwyllgor hyd yn hyn a Llywodraeth y DU sy'n gyfrifol am arwain ar hyn, fel Plaid y Wladwriaeth. Fodd bynnag, cyhoeddais ddatganiad i'r wasg yn syth ar ôl i'r Sylwadau Terfynol gael eu cyhoeddi a bwriadaf gyhoeddi Datganiad Ysgrifenedig ar 12 Gorffennaf, yn amlygu'r cynnydd a wnaed yng Nghymru yn erbyn yr argymhellion yn y flwyddyn gyntaf hon. Yn y cyfamser, mae swyddogion yn cwrdd yn rheolaidd â chydweithwyr yng Ngogledd Iwerddon, yr Alban a Lloegr i drafod hawliau plant a rhoi argymhellion 2016 ar waith. Yn fewnol, rydym yn rhannu'r argymhellion ar draws y llywodraeth i sicrhau ein bod yn ymwybodol o'r datblygiadau mewn perthynas â'r holl argymhellion. Rydym hefyd yn parhau i ymgysylltu â rhanddeiliaid hawliau plant allweddol drwy'r Grŵp Cynghori ar Hawliau Plant, i ddatblygu cynllun gweithredu er mwyn rhoi'r Sylwadau Terfynol ar waith.

Ar gyfer y meysydd hynny lle mae pwerau wedi'u datganoli, gwnaed cynnydd eisoes. Gan gadarnhau ymrwymiad y Llywodraeth hon i rianta cadarnhaol a hawliau plant, rydym wedi ymrwymo i roi deddfwriaeth ar waith a fydd yn cael gwared ar yr amddiffyniad o gosb resymol. Fis Hydref y llynedd, cyhoeddodd Comisiwn y Cynulliad gynlluniau i sefydlu Senedd Ieuenctid i Gymru ac mae'n ymgynghori ar hyn ar hyn o bryd. Rydym hefyd yn buddsoddi mewn gofal plant o ansawdd gan y gwyddom fod hyn yn cefnogi teuluoedd o ran dewisiadau cyflogaeth. Gwyddom fod galluogi rhieni i gael mynediad i gyflogaeth yn gwella rhagolygon teuluoedd ac yn lleihau tlodi. Ochr yn ochr â hyn, byddwn yn gweithio gyda'r sector i sicrhau darpariaeth o ansawdd sy'n gynaliadwy ac sy'n rhoi'r dechrau gorau mewn bywyd i blant. Rydym yn parhau i weithio gyda Llywodraeth y DU i sicrhau y rhoddir ystyriaeth i anghenion a chanlyniadau plant, pobl ifanc a theuluoedd yng Nghymru.

Y Strategaeth Tlodi Plant

Rydym yn defnyddio dull llywodraeth gyfan o sicrhau ffyniant i bawb, ac nid yw bellach yn gyfrifoldeb i unrhyw Weinidog unigol. Ysgrifennydd y Cabinet dros yr Economi a Seilwaith sydd â'r cyfrifoldeb cyffredinol dros gydgyssylltu mesurau trawsbynciol i hyrwyddo cyfleoedd economaidd ac mae Ysgrifenyddion Cabinet unigol yn arwain yn eu meysydd portffolio eu hunain. Mae trechu tlodi plant yn elfen hanfodol o'r portffolio Cymunedau a Phlant.

Yn ein Strategaeth Tlodi Plant a gyhoeddwyd yn 2015 nodir pum amcan strategol, sef:

1. Lleihau nifer y teuluoedd sy'n byw mewn cartrefi lle nad oes neb yn gweithio, gan fod plant sy'n byw mewn aelwydydd heb waith mewn perygl o fyw mewn tlodi.
2. Cynyddu sgiliau rhieni a phobl ifanc sy'n byw mewn aelwydydd incwm isel fel eu bod yn gallu sicrhau cyflogaeth sy'n talu'n dda a datblygiad mewn gwaith, gan fod tlodi mewn gwaith yn broblem gynyddol.
3. Lleihau'r anghydraddoldeb o ran canlyniadau iechyd, addysg ac economaidd plant a theuluoedd trwy wella canlyniadau'r tlotaf. Mae atal tlodi yn hanfodol i'n gweledigaeth hirdymor ar gyfer cefnogi aelwydydd incwm isel.
4. Defnyddio'r holl ysgogiadau sydd ar gael i greu economi a marchnad lafur gref sy'n cefnogi'r agenda trechu tlodi ac yn lleihau tlodi mewn gwaith yng Nghymru.
5. Helpu teuluoedd sy'n byw mewn tlodi i gynyddu incwm eu haelwydydd trwy gynnig cyngor ynghylch dyledion a chyngor ariannol, camau gweithredu i fynd i'r afael â'r "premiwm tlodi" (lle mae aelwydydd yn talu mwy am nwyddau a gwasanaethau) a chamau gweithredu i liniaru effeithiau diwygiadau lles.

Mae'r amcanion yn seiliedig ar yr hyn y mae'r dystiolaeth yn ei nodi ynghylch lle y gallwn gael yr effaith fwyaf, o ran gwella canlyniadau i deuluoedd ar incwm isel. Maent hefyd yn adlewyrchu'r ysgogiadau polisi sydd ar gael i Lywodraeth Cymru. Mae'r strategaeth hefyd yn nodi pum maes blaenoriaeth allweddol lle y gallwn wneud mwy gyda'r ysgogiadau sydd ar gael i Lywodraeth Cymru i wella canlyniadau i aelwydydd incwm isel ar unwaith. Y meysydd hyn yw gofal plant, tai ac adfywio, lleihau effeithiau diwygiadau lles, tlodi mewn gwaith a thlodi bwyd.

Uchelgais i Ddileu Tlodi Plant

Fis Rhagfyr diwethaf, gwnaethom gydnabod na fyddai Llywodraeth Cymru yn gallu cyflawni ei uchelgais i ddileu tlodi plant erbyn 2020. Roedd yr uchelgais hon yn dibynnu'n fawr ar y camau y byddai Llywodraeth y DU yn eu cymryd ac amgylchiadau economaidd ehangach y DU.

Nid yw'r pwerau ariannol dros y system les sydd eu hangen er mwyn ysgogi unrhyw newid sylweddol mewn lefelau tlodi plant yn nwylo Llywodraeth Cymru, felly mae angen inni ganolbwyntio ar yr hyn y gallwn ei gyflawni gyda'r ysgogiadau sydd ar gael inni. Fodd bynnag, nid oes amheuaeth ynghylch ein uchelgais i ddileu tlodi plant a bydd Mesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010 yn parhau i ddarparu'r fframwaith deddfwriaethol ar gyfer trechu tlodi plant yng Nghymru. Fel y gwyddoch,

mae hyn yn rhoi dyletswydd ar Weinidogion Cymru a chyrrff cyhoeddus penodol i bennu amcanion ar gyfer trechu tlodi plant.

Gall Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod a thlodi plant gael effaith ar ganlyniadau i blant, ond nid ydynt yr un fath. Weithiau gall profiadau niweidiol yn ystod plentyndod, fel gwrthdaro rhwng rhieni a rhieni'n gwahanu, iechyd meddyliol gwael a chamddefnyddio sylweddau gael effaith ar lefelau o dlodi. Felly, mae ymdrin â phrofiadau o'r fath yn rhan hanfodol o'n dull o drechu tlodi plant a meithrin cydnerthedd plant a phobl ifanc. Bydd y gwaith ar brofiadau o'r fath yn mynd rhagddo ochr yn ochr â'r camau gweithredu sy'n cefnogi cyflawni amcanion y Strategaeth Tlodi Plant. Fodd bynnag, nid yw profiadau o'r fath wedi'u cyfyngu i'r rhai sy'n byw mewn tlodi, a dyna pam mae rhaglenni fel Teuluoedd yn Gyntaf mor bwysig, gan eu bod ar gael i bawb. Mae ymyrryd yn gynnar a hyrwyddo rhianta cadarnhaol yn allweddol i fynd i'r afael ag esgeulustod. Mae ein rhaglenni fel Dechrau'n Deg a Theuluoedd yn Gyntaf, ynghyd â'n hymgyrch Magu Plant: Rhowch Amser Iddo, wedi'u hanelu at roi'r dulliau i rieni roi'r dechrau gorau mewn bywyd i'w plant.

Dull Newydd o Feithrin Cymunedau Cydnerth

Rydym yn cydnabod y lluo o storïau llwyddiant unigol a briodolwyd i Cymunedau yn Gyntaf ond ni chafodd y rhaglen effaith ar lefelau tlodi cyffredinol yng Nghymru, sy'n aros yn ystyfnig o uchel. Mae newid yn anodd ond rhaid inni wneud penderfyniadau anodd i roi dull gweithredu newydd ar waith sy'n ymdrin ag achosion craidd tlodi ac nad yw wedi'i gyfyngu gan godau post.

Rydym yn rhoi dull llywodraeth gyfan ar waith o feithrin cymunedau cydnerth. Mae hyn yn canolbwyntio ar dri maes allweddol, sef y blynyddoedd cynnar, cyflogaeth a grymuso: datblygu cymunedau a all gynnig y dechrau gorau mewn bywyd i blant; cymunedau sy'n barod ac yn abl i weithio; a chymunedau sydd wedi'u grymuso ac sy'n ymgysylltiedig, yn ogystal â diogel a chryf.

Mae ffyniant yn rhoi sicrwydd i unigolion, teuluoedd a chymunedau. Mae angen i gymunedau cydnerth gael eu cynnal gan gyflogaeth leol o ansawdd da, seilwaith cysylltiedig a sgiliau i weithio. Mae Cymunedau am Waith ac Esgyn yn rhaglenni cymorth cyflogadwyedd allweddol sy'n targedu'r cymunedau â'r amddifadedd mwyaf. Mae Rhieni, Gofal Plant a Chyflogaeth (PaCE) yn ategu hyn drwy ddarparu gwasanaethau i rieni ledled gweddill Cymru. Hyd yn hyn, mae'r rhaglenni Cymunedau am Waith, PaCE ac Esgyn ledled Cymru wedi cefnogi dros 11,000 o unigolion gyda dros 3,500 yn cael cyflogaeth, gan ragori ar eu targedau.

Gwaith Grŵp Cynghori'r Gweinidog ar Wella Canlyniadau i Blant sy'n Derbyn Gofal

Sefydlais Grŵp Cynghori'r Gweinidog ar Wella Canlyniadau i Blant er mwyn gwella'r canlyniadau i blant sy'n derbyn gofal ac i nodi pa gamau cynnar ac ataliol y gellid eu cymryd i gefnogi teuluoedd a phlant ar ymylon gofal. Mae gwaith Grŵp Cynghori'r Gweinidog yn seiliedig ar dair thema, sef:

- Atal plant rhag mynd i ofal ac ymyrryd yn gynnar

- Gwella canlyniadau i blant sydd eisoes mewn gofal, a:
- Cefnogi'r rhai sy'n gadael gofal i gael dyfodol llwyddiannus ac i fyw'n annibynnol

Mae'r Grŵp yn datblygu nifer o ddarnau o waith fel rhan o'i raglen waith bellgyrhaeddol sy'n cynnwys ymchwil, datblygiadau a gwelliannau i ymarfer proffesiynol.

Cronfa Dydd Gŵyl Dewi gwerth £1 filiwn

Cyhoeddais yn ddiweddar Gronfa Dydd Gŵyl Dewi reolaidd o £1 filiwn i helpu pobl ifanc 16-25 oed, sydd dan ofal awdurdodau lleol, neu a fu mewn gofal o'r fath, i gael mynediad i gyfleoedd sy'n eu harwain at annibyniaeth a bywydau llwyddiannus.

Gweinyddir y gronfa mewn modd hyblyg a chreadigol gan awdurdodau lleol, i ddiwallu anghenion pobl ifanc yn yr un modd ag y mae rhieni biolegol yn cefnogi eu plant, gan gynnwys y rôl 'banc mam a dad'. Gallai hyn olygu cymorth ariannol ar gyfer cael cartref, cyfarpar ar gyfer addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth, talu am drafnidiaeth, gweithgareddau sy'n helpu i ddileu unigedd cymdeithasol, ac ati.

Cyllideb Ganlyniadol o £8 miliwn ar gyfer Plant sy'n Derbyn Gofal

Ym mis Mai, cyhoeddais tuag £8 miliwn o arian newydd o gyllideb ganlyniadol gofal cymdeithasol y DU, sy'n cefnogi ymhellach blant sy'n derbyn gofal ac yn sbarduno rhaglen waith Grŵp Cynghori'r Gweinidog sy'n parhau. Fe'i dyrannwyd i:

- Ehangu Gwasanaethau Ymylon Gofal (£5 miliwn)
- Ehangu'r prosiect Adlewyrchu ledled Cymru (£850,000)
- Cefnogi'r rhai sy'n gadael gofal drwy:
  - (i) Ymestyn y ddarpariaeth o gynghorwyr personol hyd at 25 oed (£1 filiwn);
  - (ii) Cefnogi awdurdodau lleol yn eu darpariaeth o leoliadau gwaith/hyfforddiaethau ar gyfer pobl ifanc yn eu gofal (£625,000); a
  - (iii) Gweithredu'r Fframwaith Maethu Cenedlaethol (£400,000)

Mae rhaglen newid dros dair blynedd yn cael ei datblygu hefyd i sicrhau'r buddiannau mwyaf o gyllideb ganlyniadol gofal cymdeithasol y DU a helpu i gyflawni ein gweledigaeth ar y cyd ar gyfer plant sy'n derbyn gofal a'r rhai sy'n gadael gofal yng Nghymru.

Datblygu'r Cynnig Gofal Plant i Gymru

Gwneir cynnydd da o ran datblygu'r Cynnig Gofal Plant i Gymru, a bydd yn cael ei roi ar waith yn gynnar mewn saith awdurdod lleol o fis Medi ymlaen. Mae Gwynedd ac Ynys Môn yn gweithio ar gynllun ar y cyd, a'r pum awdurdod sy'n weddill yw Blaenau Gwent, Caerffili, Rhondda Cynon Taf ac Abertawe.

Bydd y cynnig yn darparu 30 awr o addysg gynnar a gofal plant ar y cyd ar gyfer plant tair a phedair oed sydd y mae eu rhieni'n gymwys i gymryd rhan yn y cynllun. At ddibenion rhoi'r cynllun ar waith yn gynnar, mae 'rhiant sy'n gweithio' yn cyfeirio at rieni a gwarcheidwaid sy'n gweithio ac yn ennill swm cyfartalog bob wythnos sy'n cyfateb i 16 awr ar yr isafswm cyflog cenedlaethol neu'r cyflog byw cenedlaethol. Bydd angen i'r ddau riant mewn teulu dau riant, neu'r rhiant unigol mewn teulu un

rhiant, fodloni'r gofyniad hwn. Mae ein diffiniad o 'weithio' yn cynnwys y rhai sydd wedi'u cyflogi neu sy'n hunangyflogedig a rhieni ar gytundebau dim oriau, lle y gallant ddangos eu bod yn ennill yr isafswm cyflog dros gyfnod o dri mis. Cyhoeddwyd canllawiau manwl ar ein gwefan ar 12 Mehefin i'r saith awdurdod lleol sy'n rhoi hyn ar waith yn gynnar.

Gallaf gadarnhau y bydd unrhyw ddarparwyr gofal plant sydd wedi'u cofrestru ag Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru, neu OFSTED yn Lloegr, ac sy'n cael eu harolygu ganddynt, yn gallu darparu elfen gofal plant y cynnig o fis Medi ymlaen. Er bod yn rhaid i'r rhiant a'r plentyn fyw o fewn un o'r ardaloedd penodol o fewn yr awdurdodau sy'n rhoi'r cynnig ar waith yn gynnar, gall unrhyw leoliad gofal plant cofrestredig ddarparu elfen gofal plant y cynnig, lle bynnag mae'r lleoliad. Rwyf hefyd wedi cadarnhau y bydd darparwyr yn cael £4.50 yr awr ar gyfer y ddarpariaeth gofal plant o dan y cynnig. Bydd hyn yn gyfradd gyllidebu sengl ar draws yr holl awdurdodau sy'n rhoi'r cynnig ar waith yn gynnar, gan sicrhau eglurder a chysondeb o ran y cynnig gofal plant ar gyfer pob rhiant a darparwr.

Rydym yn disgwyl i'r cynnig fod ar gael i tua 5,000 o blant yn y flwyddyn gyntaf o roi'r cynnig ar waith yn gynnar, ac y bydd y saith awdurdod yn derbyn ceisiadau gan rieni cymwys ym mis Mehefin 2017. Bydd Blaenau Gwent yn treialu'r cynnig ar draws yr holl awdurdod, gyda'r profi'n digwydd mewn lleoliadau penodol ar draws y chwech arall.

Bydd yn bwysig dysgu oddi wrth yr awdurdodau hyn sy'n rhoi'r cynnig ar waith yn gynnar er mwyn ein helpu i fireinio polisïau a systemau cyn rhoi'r cynnig ar waith yn ehangach. Byddwn felly'n gwneud gwaith monitro a gwerthuso trylwyr o'r broses o roi'r cynnig gofal plant ar waith yn gynnar ar draws y saith awdurdod lleol. Mae'r cytundeb ar gyfer cynnal gwerthusiadau annibynnol yn mynd drwy broses dendro ar hyn o bryd a bydd yn cael ei ddyfarnu ym mis Gorffennaf.

Yn ogystal â gweithio gyda'r rhai sy'n rhoi'r cynnig ar waith yn gynnar er mwyn dechrau cyflwyno'r cynnig, rydym yn gweithio ar y trefniadau i'w gyflwyno'n llawn. Cadarnhaodd y Prif Weinidog y byddaf yn cyflwyno Bil mewn perthynas â'r cynnig y flwyddyn nesaf. Bydd y Bil hwn yn ymwneud â'r prosesau gwneud cais, gwirio cymhwysedd a thalu, a sicrhau bod y systemau prosesu a diogelu perthnasol ar waith ar gyfer casglu data.

Diweddariadau i'r Argymhellion a wnaed gan y Pwyllgor yn ystod y Pumed Cynulliad

Mewn perthynas â'r argymhellion yn adroddiad y Pwyllgor ar y Ddarpariaeth o ran Eiriolaeth Statudol (a gyhoeddwyd ym mis Chwefror 2016), sefydlwyd Grŵp Technegol Llywodraeth Leol (o dan arweiniad Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru) i ddatblygu Cynllun Gweithredu i roi hyn ar waith, gan edrych ar y ffordd orau y gellir cefnogi awdurdodau lleol a rhanbarthau ac i nodi'r camau gweithredu sydd eu hangen i sicrhau dull gweithredu cenedlaethol. Yma, mae Llywodraeth Cymru yn ariannu Rheolwr Gweithredu i weithio gyda'r holl ranbarthau.

Mewn cyfarfod o'r Grŵp Arweinyddiaeth Strategol ar 13 Mehefin, cyflwynodd CLILC a Chymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru adroddiad ar y cynnydd sylweddol a wnaed gan awdurdodau lleol dros y misoedd diwethaf. Mae pob un o'r chwe rhanbarth bellach wedi ymrwymo i weithredu'r Dull Gweithredu Cenedlaethol yn llawn ac mae ganddynt drefniadau ar waith i alluogi hyn. Cytunodd Llywodraeth Cymru i ddarparu hyd at £550,000 i'r rhanbarthau drwy grant rhanbarthol ar gyfer y blynyddoedd 2017/18 a 2018/19 ac mae'r holl ranbarthau wedi derbyn eu llythyrau grant.

Mae'r dull hwn yn cynnwys y Fframwaith Safonau a Chanlyniadau Eiriolaeth Annibynnol Cenedlaethol. Mae Llywodraeth Cymru wedi ymgynghori â rhanddeiliaid ynghylch y datganiad canlyniad yn y Fframwaith ac wedi datblygu drafft terfynol y Fframwaith. Bydd y Fframwaith bellach yn cael ei ddiweddarau i adlewyrchu'r ymatebion. Cytunodd y Grŵp Arweinyddiaeth Strategol i adolygu'r cynnydd a wnaed o ran y dull cenedlaethol yn yr hydref.